

El Priorat perifèric: entre vinyes i mines passant per trinxeres

**Josep Oliveras Samitier
Rafael Giménez-Capdevila**

La sortida de tardor del curs 2012-13, el 27 d'octubre, tingué com a destinació una part perifèrica de la comarca del Priorat. Almenys, així és com la definí l'organitzador Josep Oliveras Samitier, professor de la Universitat Rovira i Virgili (URV) i president de la Societat.

A les vuit del matí se sortí de la Plaça Universitat de Barcelona i a Falset es recolliren d'altres socis i sòcies procedents de terres lleidatanes i tarragonines. Un total de 49 persones participaren en aquesta activitat de la Societat. La primera etapa de la jornada consistí, a un quart d'onze del matí, en una visita al Cellar Cooperatiu de Capçanes. Aquest celler elabora vins sota la denominació d'origen Montsant i ha aconseguit un notable desenvolupament gràcies a ser escollit per la comunitat jueva per a elaborar vi *kosher*, realitzat sota el control estricte d'un rabí i els seus ajudants. L'enòloga Anna Rovira explicà la tècnica i els mitjans emprats en l'elaboració dels vins a través d'una visita guiada per les instal·lacions del celler, que s'acabà amb un tast d'alguns dels productes de la casa.

Ultra els aspectes tecnològics que comporta l'elaboració de vins, la conversa portà cap a la gènesi de la denominació d'origen (DO) Montsant, integrada fins el 2001 dins la DO Tarragona. Tot i que en bona part es troba a la comarca del Priorat, es distingeix de la DO Priorat pel diferent tipus de terres, la llicorella per a Priorat i fonamentalment terres argiloses, calcàries i arenoses per a Montsant. La vinya és un dels components bàsics del paisatge del Priorat i ara esdevé un puntal per a l'economia comarcal. Per això institucions i societat civil impulsen el projecte de candidatura del paisatge del Priorat com a patrimoni de la UNESCO.

La cooperativa de Capçanes, fundada als anys trenta del segle passat per cinc famílies de viticultors, és ara una de les més importants del país, ja que gràcies a la política de diferenciació, innovació i internacionalització ha situat els seus vins en diversos mercats internacionals (Països Baixos, Bèlgica, Suïssa, Alemanya, Regne Unit, Israel, Estats Units, etc.). Actualment hi ha unes 90 famílies dedicades a la producció de raïm que són sòcies de la cooperativa, la qual elabora uns 18 tipus de vins (vins joves, de semicriança, de parcel·la, singulars, *kosher*, ecològics, i dolços) i un tipus d'oli d'arboquines.

La segona parada de la jornada, ja al migdia, fou a la Figuera, un poble enlairat a prop dels 600 metres, des d'on s'arribà a peu a la capella de Sant Pau (626 m). Constitueix un esplèndid mirador des del qual es divisa, no solament una part del Priorat amb la massa de conglomerats i calcàries del Montsant, sinó també part de les Terres de l'Ebre, de la Terra Ferma lleidatana i de l'Aragó.

A uns quinze minuts de marxa cap a l'oest, es troba l'Observatori de la Batalla de l'Ebre, on es conserven les restes de les trinxeres construïdes amb formigó per l'exèrcit republicà. Es tracta d'un dels punts d'observació més importants de la banda esquerra del riu, i des d'on el general Vicente Rojo va preparar el pas de l'Ebre i el trencament del front franquista a la decisiva batalla que decantaria el resultat de la guerra 1936-39. En aquest punt, Francesc Nadal, professor de la Universitat de Barcelona i expresident de la Societat Catalana de Geografia, exposà unes còpies d'alguns dels mapes de l'arxiu personal del general Rojo on es mostra la situació i evolució del front al llarg dels dies de la batalla. També entre els assistents es comentaren algunes qüestions relacionades amb l'esmentat front. Des de l'observatori es veien bé les ribes i vall de l'Ebre, amb l'altiplà de la Terra Alta i les serres de Cavalls i Pàndols, amb els Ports de Beseit al fons.

Es va dinar molt correctament al restaurant "El racó de la Figuera", i seguidament i dins l'autocar, ja que el cerç començava a pujar i bufar, Sergi Saladié, professor de la URV, va exposar algunes de les característiques més generals del Priorat i les peculiaritats del seu paisatge. Especialment el fet que al centre de la comarca hagin sorgit les pissarres de l'era primària que s'han erosionat en forma de turons arrodonits o de lloms d'elefant, amb un fort pendent. Els sòls estan formats per les pissarres trossejades pel pas del temps, cosa que els fa molt útils per a la viticultura però impracticables per a altres tipus de conreus, especialment els cerealistes. Explicà igualment que la construcció de terrasses en els turons per a replantar i mecanitzar les vinyes portava el risc de fer desaparèixer el paisatge primigeni, la qual cosa s'ha resolt amb l'aprovació d'una consensuada Carta del Paisatge del Priorat que protegeix el paisatge i estableix estrictes normatives sobre les característiques de les terrasses.

La tercera i darrera etapa de la sortida fou a Bellmunt del Priorat per a visitar, a un quart de sis de la tarda, les mines de plom que van funcionar fins el 1972. La visita a la colònia, al museu-exposició i a l'interior de la mina permeté fer-se una idea de la duresa de la vida minera, però també la importància

Explicacions de Josep Oliveras a l'Observatori de la Batalla de l'Ebre. Foto: Enric Bertran

econòmica per a la comarca de l'explotació d'aquest recurs natural. En particular, fou una possibilitat de feina per a molts pagesos i rabassaires que van haver d'arrencar les vinyes a principis del segle XX com a conseqüència de la fil·loxera. Ara, gràcies al condicionament que se n'ha fet, les mines han esdevingut un potent atractiu històric i turístic.

El Museu de les Mines de Bellmunt va ser inaugurat el desembre de l'any 2002, gràcies a l'esforç i constància de Joaquim Torné que havia estat l'electricista de la mina i colònia i va arribar a alcalde de la població amb la idea de convertir la mina tancada i desballestada en un museu. El museu és propietat de l'Ajuntament i forma part de la xarxa del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya. La mina Eugènia, que va ser la visitada, té una profunditat d'uns 600 metres i vint plantes subterrànies. La novena planta comunica amb una altra mina de la zona. El mineral de plom es troba en forma de galena, que és un sulfur del metall.

Les mines de plom de Bellmunt ja eren explotades en època romana i a l'edat mitjana pertanyien als monjos d'Scala Dei. Al segle XVIII van passar a l'Estat i posteriorment van ser cedides a particulars en règim de concessions. A principis del segle XX va ser la societat "Minas del Priorato, S.A." qui les explotà, sent els Folch de la farinera i *alcoholera* del Poble Nou de Barcelona uns dels seus principals propietaris, els quals utilitzaven plom per la seva activitat de fabricació de les pintures de la marca Titán. Els anys de màxim esplendor de les mines va ser entre 1914 i 1960 i arribaren a ocupar uns 250 treballadors.

El grup de la Societat a les mines de Bellmunt.

La responsable del Museu Sra. Gemma Barceló i un col·laborador ens acompanyaren en la visita per l'interior de la mina i ens explicaren també el funcionament de la foneria i altres elements del mode vida d'aquesta peculiar colònia minera.

En el decurs de la visita al Priorat, i a l'interior de l'autocar, es comentà també el pas de ser la comarca més deprimida de Catalunya, a la comarca que ha tingut un desenvolupament agroindustrial i econòmic més interessant dels

Foto: Albert Pélachs

darrers anys. Es posà de relleu l'anàlisi que n'havia fet l'economista Romà Perpinyà Grau l'any 1928, com a inicis dels anys vuitanta del passat segle la comarca es donava pràcticament per morta (Margalef-Tasias), i com gràcies a unes poques persones amb coneixements vitivinícoles, visió de futur i bones relacions internacionals els seus productes s'han situat en els primers llocs de les llistes mundials de vins de qualitat. S'explicaren les relacions existents entre René Barbier, Álvaro Palacios, Josep Lluís Pérez, Carles Pastrana i Daphne

Glorian, així com algunes de les noves inversions i creació de cellers a la comarca (Llach, Serrat, Depardieu, Ferrer-Salat, Antonio Banderas, etc.). De 15 cellers que hi havia el 1995, ara n'hi ha uns 90 de la DO Priorat i uns 34 de la DO Montsant, amb els seus corresponents tècnics enòlegs i altre personal, encara que no tots viuen a la comarca.

Després de deixar sis associats a Falset, la resta dels viatgers arribaren a un quart de deu del vespre al punt de trobada del matí. La sortida d'estudi va ser intensa com un bon vi de la comarca visitada, i el temps va ser molt més favorable del que es preveia.